

Andreas Ytterstad

Kan medieforskningen bidra til å løse den globale klimakrisen?

Forskere som motkrefter til "alternative fakta"

Hva kan medieforskningen gjøre for å løse den globale klimakrisen, når selv garvede klimaforskere annonserer at verden ikke kan reddes? Medieforskningen har tross alt ikke naturens tålegrenser som sitt forskningsobjekt, men er opptatt av tilstedeværelsen eller fraværet av menneskelige eller samfunnsmessig forståelse av den globale oppvarmingen. Å jakte på tolkningsrammer eller diskurser er viktig, men ikke tilstrekkelig. Kombinasjonen av eskalerende global oppvarming og Donald Trumps "alternative fakta" bør gjøre noe med oss medieforskere. Vi trenger klarere tale om klimaalvoret fra medieforskere, og mer forskning på hvordan mennesker, samfunn og medier kan utvikle motkrefter som er sterke nok til å få ned utslippskurvene raskt nok.

Tittelspørsmålet produserer en umiddelbar følelse av avmakt hos meg, en følelse jeg deler med folk flest i Norge. Kari Marie Nordgaard (2011) fant ut at samtaler om global oppvarming med folk flest, normalt er over på under et minutt. I Nordgaards "Bygdaby" på Vestlandet, ristet folk på hodet, ga uttrykk for sin oppriktige bekymring, og så døde samtalen hen. Det var ikke mer å si. Folk flest er ikke klimaskeptikere (det er i regjeringen vi finner slike i dag). De er, med Nordgaards begrep, *konsekvensfornektere*. De ser ikke hvordan klimakrisen henger sammen med deres liv. Selv om vi resirkulerer, eller tar individuelle valg om å spise mindre kjøtt, så forstår de fleste som forstår klimakrisens ABC, at dette ikke er nok.

Jeg har heldigvis roller der jeg ikke føler meg like maktesløs. Jeg har satt i gang kurs i Climate Change Journalism – Ideas and Transformations¹ på HiOA. Der prøver vi å

utdanne journalister som kan bidra som gode generalister for den offentlige samtalen, og der berører vi også "konstruktiv journalistikk" som er litt i vinden om dagen. Jeg er dessuten nestleder i Concerned Scientists Norway, sitter i fellesutvalget for Klimavalgalliansen og har skrevet og redigert bøker som tar til orde for 100 000 klimajobber som forutsetning for å bremse norsk oljeutvinning (Ytterstad 2013, 2015). Jeg er stolt over å ha bidratt til Broen til framtiden², folkets klimakonferanse som utvikler "klimaløsninger nedenfra".

Men som medieforsker, i mitt daglige liv, og her jeg sitter og skriver denne artikkelen, er det likevel avmaktfølelsen som dominerer. Jeg befinner meg i Otavalo, en by i Ecuador. I en uke skal jeg undervise masterstudenter i kommunikasjon fra tre urbefolkningsuniversiteter om "den skriftlige presse". Jeg bor på hostell Curinan, som betyr "gullveien", ifølge hotelleier Jose. Her måtte man forbi hvis man skulle jakte gull på inkaenes tid. Ikke så langt herfra, i regnskogen, jaktet det på mer olje. Den mest leste artikkelen på nett i 2013 i Norge var skrevet av Aftenposten Ole Ma-

Andreas Ytterstad, førsteamanuensis, Institutt for journalistikk og mediefag, Høgskolen i Oslo og Akershus i Norge.

thismoen. Med den usexy tittelen *En fryktelig trist nyhet*³ fortalte han historien om hvordan nasjonalparken Yasuni ødelegges av nåtidens conquistadores. Bestefaren til Jose ble 95 år, uten å noensinne ha vært på sykehus, takket være bladene fra skogen i Ecuador.

På VG nett i morges leser jeg at ”klimaforskere tror ikke lenger verden kan reddes”. ”Jeg er pessimist. Jeg tror ikke vi kommer til å stanse global oppvarming før utviklingen blir stygg og fæl, sier norsk klimaforsknings grand old man Knut Halvor Alfsen (1964).”⁴

Med et slikt dystert bakteppe: Hva i all verden har medieforskningen, som fagfelt og ”laug”, å komme med av konstruktive innspill?

Forståelse gjennom metaforer, diskurser og normer

Det primære forskningsobjektet for medieforskere, er mediene selv. Selv om vi utvider feltet til å forske på kommunikasjon eller innsnevrer til journalistikk er det ikke kartleggingen av naturens tålegrenser som står i sentrum for vår disiplinære erkjennelsesinteresse. Vi er mer opptatt av tilstedeværelsen eller fraværet av menneskelige eller samfunnsmessig *forståelse* av den globale oppvarmingen, og sender derfor studentene våre ut på jakt etter fortolkningsrammer og diskurser, eller begge deler.

Og la det være sagt med en gang: det fins mye god og betydningsfull medieforskning om klima. Lakoff og Johnsons *Metaphors we live by* (1974), er en av medievitenskapens kanoner som fortsatt er i bruk. De som får ”badekarsmetaforen” forklart (at det ikke må renne mer vann inn i badekaret enn det som går ut i sluket), har visstnok lettere for å forstå faren ved å øke konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren enn de som *ikke* har fått badekarsmetaforen forklart.

Begreper og innsikter fra medieforskningen har endog tilbakevirkende kraft på den offentlige samtalen. Rammebegrepet er et åpenbart eksempel her. George Lakoffs artikkel *Why it matters how we frame the environment* er den mest leste artikkelen i *Environmental Communication*. Men også Jonas Gahr Støre sa det da han tilrådde som leder i AP:

klima er ikke en sak men en ”ramme rundt alt”. Og Anders Bjartnes, opphavsmannen til begrepet ”Det grønne skiftet”, viser stadig til ”framing” i hans artikler på *Energi og klima*, et viktig nettsted for journalister, politikere og aktivister.

Et annet eksempel på medieforskning med gjennomslag, er Max Boykoffs (2004) innsikter i hvordan journalistikkens egne normer om balanse gir klimaskeptikere større plass enn det som rimelig er i mediene. Jeg behøver bare å vise John Olivers fantastiske *A statistical representative debate on climate change* for å få frem poenget til studentene mine.⁵

Etterlysning: mer direkte tale om klimaalvoret

Oliver gjør narr av meningsmålinger som sier 1 av 4 amerikanere ikke tror på global oppvarming. Det har like stor verdi som å si at 1 av 4 tar feil om noe, for eksempel ”Hvilket tall er størst, 5 eller 15?” Du trenger ikke meningsmålinger om fakta. La gå at usikkerheten i klimaforskningen er større enn akkurat de eksemplene Oliver bruker. Mitt poeng, som jeg også har skrevet en vitenskapelig artikkel om, er at begreper som ”fakta”, for ikke å snakke om ”rett og galt”, føles som fremmedelementer i dagens medieforskning.⁶ En sentral strategi for dagens kritiske medieforskning har vært å dekonstruere (eller ”pakke ut”) de dominerende rammene eller diskursene, for å avsløre makten bak ordene. Kanskje løftes også andre (og marginaliserte) rammer eller diskurser fram som alternativer.

Mye god forskning har kommet ut av denne forskningsstrategien. Men kombinasjonen av en eskalerende global oppvarming og Donald Trumps ”alternative fakta” bør gjøre noe med oss medieforskere.⁷ Når Det hvite hus legger ned sine infosidene om klimaendringer bør medieforskere sammen med naturvitere og alle andre forsvare vitenskapens integritet. ”Forskere i alle land foren eder” skrev leder i *Concerned Scientist Norway*, og marsjer for vitenskapens integritet den 22. april, på Earth Day. Den appellen sender jeg gjerne videre til medievitere. Men jeg tror vi kunne skjerpet

den offentlige samtalen om klima mer, hvis vi klarte å la ord som ”fakta»» eller ”virkeligheten” stå uten gåsetegn.

La meg illustrere poenget mitt med et aktuelt eksempel, det mest kjente av dem alle i norsk klimapolitisk sammenheng: borre eller ikke borre etter olje utenfor Lofoten, Vesterålen eller Senja. Jonas Gahr Støre, mannen som ville ha klima som en ramme rundt alt, skrev en kronikk på NRK ytring som satte dagsorden foran både Aps landsmøte, LO-kongressen, og mediedebatten generelt foran stortingsvalget 2017. Der skrev han at Norge skulle nå sine klimamål, men at

”Spørsmålet om aktivitet i havområdene utenfor Lofoten handler i liten grad om hvordan vi skal nå disse klimamålene. Industrien, også olje og gass, må forholde seg til de målene. I vårt partiprogram vil vi stille strenge krav til at norsk olje- og gassvirksomhet ytterligere reduserer sine utslipp fra egen virksomhet.”⁸

Det er skrevet flere analyser av mediedekningen av Lofoten allerede, som sporer kombinasjonen av Lofoten som et lokalt naturspørsmål (”vekst eller vern” rammen), og Lofoten som en test på Norges villighet til å redusere klimagassutslipp. Det er viktig å vekke hvilke rammer som er mest fremtredende. Men uansett funn og vurderinger i disse analysene, etterlyser jeg mer direkte tale fra medieforskere (tør jeg bruke metaforen kalle en spade for en spade?): I *virkeligheten* handler Lofoten både om natur og klima. Det er hentet inn nok kunnskap, både globalt og lokalt, til å kunne si at Dagbladet har rett, når de på lederplass gikk i rette med Aps kompromiss om Lofoten. ”At vi i dagens situasjon, med allerede påviste klimaendringer og stadig kurs mot tre til fem graders oppvarming skulle åpne for leting i de mest sårbare og naturskjønne områdene i landet, er hinsides hver logikk.”

De tyngste realitetene har også normativ kraft i seg

Begrunnelsen for den kategoriske konklusjonen til Dagbladet er interessant, og relevant

for den oppfordringen jeg vil avslutte denne artikkelen med. Avisen viser til et begrenset globalt karbonbudsjett, og de lar naturens tålegrenser veie tyngst: ”Det er ikke Støre som ’tuller med oljenæringens langsiktige rammebetingelser’, men jordkloden og klimaendringene. Det eneste tullete er å ikke ta hensyn til utviklingen.”

Med Trumps ønske om å bringe tilbake arbeidsplassene i kull i det amerikanske rustbeltet, må vi dessverre konstatere at den verden medieforskere nå skal forholde seg til åpenbart er tullete. Og den norske forestillingen om ren norsk olje fra Lofoten bør, etter Brennpunkts dokumentar om ”Oljelobbyisten” sist høst, også begynne å fremstå som tullete.

Men hvis det jeg skriver her er sant om hvordan verden er, hvilke normative konsekvenser får det for medieforskningen?

Før jeg svarer på det, en anekdote fra et rådsmøte i Besteforeldrenes klimaaksjon i 2011. Knut Alfsen var hovedinnleder, og han viste en grafisk fremstilling av hvor raskt temperaturen på jorda stiger, som mange nok etter hvert har fått med seg.⁹ Hvorpå en bestemor reiste seg og spurte Alfsen om hva vi kan gjøre for å stanse denne oppvarmingen. Alfsen svar var at ”Da må jeg ta av meg hatten som forsker og ta på meg rollen som bestefar.” I artikkelen fra VG jeg leste i går, ser vi igjen at Alfsen viser til sine barnebarn.

Jeg er ikke uenig i at barnebarna våre kan være en årsak til engasjement. Her i Ecuador hadde vi en seremoni der vi takket våre forfedre, og kjente på de fire elementene ild, vann, jord og vind. ”Moder jord” og ”bestefar vind” heter det til og med i deres kosmologi. Alt dette er også gode grunner til å bry seg om det som nå skjer. Men de beste grunnene til å handle er det forskningen selv som gir oss – den naturvitenskapelig klimaforskningen, samfunnsforskningen, og ja, også vår forskning på rammer og ”falsk balanse”. Det ville være perverst om den største kilden til klimaengasjement fra forskere bare skulle komme fra de forskere som er villige til å ta på seg en annen ”hatt”.

Så derfor avslutter jeg med å parafrasere to slagord fra bevegelsene og barrikadene, når

jeg kommer med to bud til medieforskere som ønsker å bidra mer. Sett deg inn i realitetene bak alt snakket om klima som vår største utfordring, og tør å snakke sannheten til mak-

ten. Og vær realistisk, forsk på det umulige: hvordan mennesker, samfunn og medier kan utvikle motkrefter som er sterke nok til å få ned utslippskurvene raskt nok.

Noter

1. Oslo and Akershus University College of Applied Sciences (2016).
2. Broen til framtiden (2017).
3. Mathismoen (2013).
4. Vikøyr & Kristiansen (2017).
5. LastWeekTonight (2014).
6. Dette gjelder særlig for framing som paradigme, se Ytterstad (2015) for en mer utførlig argumentasjon.
7. En av mine kollegaer, Bente Kalsnes (2017), var raskt ute med en kronikk på NRK ytring, der hun poengterte at debatten om falske nyheter har framhevet journalistikkens kjerneverdier.
8. Støre (2017).
9. Fremstillingen jeg refererer til her er denne http://climate.nasa.gov/climate_resources/28/ Siden har det kommet en enda mer suggestiv en, som blant annet ble vist på åpningsseremonien til RIO OL i fjor, se Samenow (2016).

Referenser

- Broen til framtiden (2017). Broen til framtiden. [Online.] Available at <<http://broentilframtiden.com>>. [Accessed 17 March 2017.]
- Kalsnes, Bente (2017). "Gode nyheter om falske nyheter." [Online.] Available at <<https://www.nrk.no/ytring/gode-nyheter-om-falske-nyheter-1.13366369>>. [Accessed 17 March 2017.]
- LastWeekTonight (2014). Climate Change Debate: Last Week Tonight with John Oliver. [Online.] Available at <<https://www.bing.com/videos/search?q=john+oliver+climate+change&view=detail&mid=7DB2C1D6488D1CC0A16E7DB2C1D6488D1CC0A16E&FORM=VIRE>>. [Accessed 17 March 2017.]
- Mathismoen, Ole (2013). En fryktelig trist nyhet. *Aftenposten* 23 August 2013. [Online.] Available at <<http://www.aftenposten.no/norge/politikk/En-fryktelig-trist-nyhet-111327b.html>>. [Accessed 17 March 2017.]
- Oslo and Akershus University College of Applied Sciences (2016). Climate Change Journalism: Aims and Contents. [Online.] Available at <<http://www.hioa.no/eng/Studies/SAM/EVU/Journalistikk-og-mediefag/Climate-Change-Journalism-Ideas-and-Transformations>>. [Accessed 17 March 2017.]
- Samenow, Jason (2016). Unraveling Spiral: The Most Compelling Global Warming Visualization Ever Made. *The Washington Post* May 10 2016. [Online.] Available at <https://www.washingtonpost.com/news/capital-weather-gang/wp/2016/05/10/the-most-compelling-visual-of-global-warming-ever-made/?utm_term=.c00abc447716>. [Accessed 17 March 2017.]
- Støre, Jonas Gahr (2017). Skrittvis og kunnskapsbasert. NRK 9 January 2017. [Online.] Available at <<https://www.nrk.no/ytring/konsekvensutredning-lofoten-og-senja-1.13313394>>. [Accessed 17 March 2017.]
- Vikøyr, Harald & Kristiansen, Tore (2017). Klimaforsker tror ikke lenger verden kan reddes. *VG* 26 February 2017. [Online.] Available at <<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/klimatrusselfen/klimaforsker-tror-ikke-lenger-verden-kan-reddes/a/23926305>>. [Accessed 17 March 2017.]
- Ytterstad, Andreas (2015). Framing Global Warming: Is That Really the Question? A Realist, Gramscian Critique of the Framing Paradigm in Media and Communication Research. *Environmental Communication*, 9:1, 1-19.